

תוכנית לימוד לסמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

”מורנו” להחזיר עטרה ליושנה

סמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

Dedicated in honor of

Jacqueline and Chaim Maltz

by their loving children Michael and Rivka Reena Maltz

מכון גבוה
ללימודי היהדות
ירושלים

The Laws of *Bishul* (Shiur 8)

Kalei Bishul

Shiur 20

In the previous shiur, we discussed *kli rishon* and *sheni*. We learned that fundamentally, it is forbidden to add food to a *kli rishon* but that one may add food to a *kli sheni*, although the issue is in fact far more complicated. One complication is that some foods cook very easily, while others require more extensive cooking. In this shiur, we will discuss the halachic definitions of this division.

Kalei Bishul

In the previous shiur, we discussed the Mishnah

משנה מתלמוד בבלי מסכת שבת דף מב עמוד א

האילפס והקדרה שהעבירן מרותחין - לא יתן לתוכן תבלין, אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחו

The Mishnah differentiates between adding spices to *kli rishon* and to *kli sheni*. Yet this next Mishnah shows that the issue is not so simple:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמה עמוד ב

משנה. כל שבא בחמין מערב שבת - שורין אותו בחמין בשבת. וכל שלא בא בחמין מערב שבת - מדיחין אותו בחמין בשבת. חוץ מן המליח הישן (דגים מלוחין קטנים) וקוליים האיספנין, שהדחתן זו היא גמר מלאכתן.

רש"י מסכת שבת דף קמה עמוד ב

כל שבא בחמין - כלומר שנתבשל שורין אותו בחמין - כדי שיהא נמוח

וכל שלא בא בחמין - כגון בשר יבש, שאוכלין אותו חי על ידי הדחק מדיחין אותו - ולא אמרינן זהו בישוליה, אבל לא שורין

חוץ מן המליח ישן - דג מליח של שנה שעברה

וקוליים האיספנין - שם דג שאוכלין אותו מחמת מלחו על ידי הדחה בחמין, והנך אפילו הדחה נמי לא, שזהו גמר מלאכתן והוי בשול

Note Rashi's explanation:

רש"י מסכת שבת דף לט עמוד א

שהדחתו זהו גמר מלאכתו - מדקרי ליה גמר מלאכתו - שמע מינה זהו בישולו, וחייב.

That is, some foods cook more easily than others. The rule that only *kli rishon* actually cooks food is not necessarily true for these foods.

Is this kind of *bishul* an *issur de'Oraita*, or just *d'Rabbanan* because it "looks like *bishul*"? The Gemara clarifies:

הדיח מאי? - אמר רב יוסף: הדיח - חייב חטאת. אמר מר בריה דרבינא: אף אגן נמי תנינא חוץ ממליח ישן וקוליים האיספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן שמע מינה.

Mar Barei de'Rabbinah points out that the language of the Mishnah, "גמר מלאכתן," implies that it would be considered a *melacha d'Oraita* and not just the *Rabbanan issur* of "the appearance of cooking," etc. The Rambam rules thus:

רמב"ם הלכות שבת פרק ט הלכה ב

המדיח בחמין מליח הישן או קוליס האספנין והוא דג דק ורך ביותר הרי זה חייב, שהדחתן בחמין זה הוא גמר בשולן וכן כל כיוצא בהן.

Salt and Meat

The Gemara discusses foods who cook even more easily:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף מב עמוד ב

סבר רב יוסף למימר: מלח הרי הוא כתבלין, דבכלי ראשון - בשלה, ובכלי שני לא בשלה. אמר ליה אביי, תני רבי חייא: מלח אינה כתבלין, דבכלי שני נמי בשלה. ופליגא דרב נחמן, דאמר רב נחמן: צריכא מילחא בישולא כבשרא דתורא.

ואיכא דאמרי, סבר רב יוסף למימר: מלח הרי הוא כתבלין, דבכלי ראשון - בשלה, בכלי שני לא בשלה. אמר ליה אביי, תני רבי חייא: מלח אינה כתבלין, דבכלי ראשון נמי לא בשלה. והיינו דאמר רב נחמן: צריכא מילחא בישולא כבישרא דתורא

רש"י מסכת שבת דף מב עמוד ב

דבכלי ראשון נמי לא בשלה - ומותר ליתן, ואפילו בכלי ראשון משהעבירו מן האור

חברותא שבת דף מב עמוד ב

סבר רב יוסף למימר, דינו של מלח הרי הוא כתבלין, דבכלי ראשון בשלה, הוא מתבשל, ובכלי שני לא בשלה, אינו מתבשל. אמר ליה אביי: תני רבי חייא: מלח אינה כתבלין, אלא חמור ממנו, דבכלי שני נמי בשלה, מפני שהוא מקלי הבישול. ופליגא רבי חייא על דרב נחמן. דאמר רב נחמן: מלח אינו מקלי הבישול, אלא אדרבה, צריכא מילחא בישולא - כבשרא דתורא. מלח צריך בישול רב, כמו בשר שור. ולפיכך מותר לתת מלח אפילו בכלי ראשון שהורד מהאש, לפי שאינו ממהר להתבשל. וכל שכן בשר שור מותר לתת בכלי ראשון. ואיכא דאמרי: סבר רב יוסף למימר, כי דינו של מלח הרי הוא כתבלין, דבכלי ראשון בשלה, בכלי שני לא בשלה. אמר ליה אביי: תני רבי חייא: מלח אינה כתבלין, דבכלי ראשון נמי לא בשלה. והיינו דאמר רב נחמן, צריכא מילחא בישולא כבישרא דתורא

In one version of the Gemara, Abayei cites R. Chiya: that salt cooks very easily, even with a *kli sheni*, whereas R. Nachman believes that it can only be cooked directly on the fire (like meat, which cannot be cooked by a *kli rishon* that is not on the fire – only directly on the fire).

In a different version, R. Chiya is cited differently, and he concurs with R. Nachman.

(On a side note, what is the meaning of the phrase "סבר למימר"? Does it mean that R. Yosef is also debating? If so, it shows that it is not obvious even for R. Yosef, who considers salt a kind of spice).

If so, the Gemara shows three different approaches to salt:

1. R. Yosef: like a spice, salt is cooked by a *kli sheni*, but not by a *kli rishon*.
2. R. Abaye citing one version of R. Chiya: salt is cooked by *kli sheni*.
3. R. Nachman (and Abaye in the name of R. Chiya in a different version: salt does not cook in a *kli rishon* unless it's directly on the fire).

Is the Default Assumption that Food is *Kalei Bishul*?

The Mishnah on 42b states that one may add spices to a *kli sheni*. On 145b, it forbids pouring hot water onto certain foods (in the previous shiur, we saw that some Rishonim even forbid *irui kli sheni!*) Regarding salt, the Amoraim raise several possibilities. If the Mishnah and Gemara only draw conclusions about certain foods, how do we apply these rules to foods that are not mentioned explicitly?

Based on the Rishonim, there are two possible directions:

הר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף כ עמוד א

מלח אינו כתבלין דבכלי ראשון נמי לא בשיל. וכלי ראשון היינו לאחר שהעבירו מעל גבי האור דאי ע"ג האור אפילו בשרא דתורא בשלה ביה. ופסק הרי"ף ז"ל כלישנא בתרא משום דקם ליה רב נחמן כוותיה הלכך מותר לתת מלח בקדרה לאחר שהעבירה מעל גבי האור.

ומהא שמעינן שאף על פי שכלי ראשון מבשל, דווקא דברים הקלים להתבשל, כמים ושמן ותבלין וכיוצא בהן. אבל דברים הקשים להתבשל אין מתבשלין בו, דהא במלח אסיקנא לקולא. אלא לפי שאין אנו בקיאים בטבעי הדברים אנו אוסרין לתת כל דבר בשבת בתוך כלי ראשון בר ממאי דאפשיטא בגמרא להיתרא

The Ran challenges our previous approach. Until now, our premise was that unless stated otherwise, one may not add a food to a *kli rishon*, but one may add food to a *kli sheni* unless it is considered *kalei bishul*.

Based on the Rif, who permits adding salt to a *kli rishon*, the Ran learns that the opposite holds: that the fundamental premise is that things that cook easily, like spices, may not be added to a *kli rishon* (and some foods, like "salted fish" cannot even be added to *kli sheni*). However, regular food that does not cook easily may be added to a *kli rishon*.

For practical halacha, the Ran rules that given the complexity and subjectivity of food and what is considered actually "cooked," as a general rule one should assume that the food is *kalei bishul*. Therefore and not add it to a *kli rishon* unless it is certain that it is not, while any food can be added to a *kli sheni* unless it is definitely *kalei bishul*.

Other Rishonim take the opposite approach:

ספר יראים סימן רעד [דפוס ישן - קב]

אין בישול תלוי לא בכלי ראשון ולא בכלי שני, אך לפי שהוא דבר המתבשל – פעמים שהוא דבר רך ומתבשל אף בכלי שני, ויש דבר קשה, שאפילו בכלי ראשון אינו מתבשל, ויש דבר המתבשל בכלי ראשון ולא בכלי שני, כדאמרין בפרק כירה [שבת מ"ב ב' – והוא מפרט את דברי הסוגיה שלנו] ... שלא כל הדברים שווין – למלח איכא דאמרי, ובשרא דתורה בכלי ראשון לאו בישול, לפי שראשון בישולו. הלכך יזהר אדם שלא להכניס בשבת שום דבר בכלי שני ואף בכלי שלישי שהיד סולדת בו שאין אנו בקיאים בדברים רכים וקשים מי הוא מתבשל בכלי שני ומי הוא שאינו מתבשל

Until now, the premise was that one may not add food to a *kli rishon*, but one may add to a *kli sheni* with certain exceptions. However, in light of the Mishnah, the Yere'im concludes that no such rule can be made! Rather, *kli rishon* cooks certain foods, *kli sheni* cooks certain foods, and even *kli shlishi* cooks certain foods. Unless we are familiar with the properties of any specific food, we must act as if it could get cooked in any *kli*.

The Sefer HaMitzvot HaGadol refers us to another ruling of the Yere'im:

ספר מצוות גדול לאוין סימן סה

פסק הר"ר אליעזר (ממ"ץ, ע"י יראים רעד דף קלד, ב) אעפ"י שאין בישול אחר בישול ... מכל מקום יש בישול אחר אפוי וצלי ... הלכך יזהר אדם שלא יתן פת אפוייה אף בכלי שני בשבת במקום שהיד סולדת בו, גם מצלי יזהר אדם ... דיש דברים שמתבשלין אף בכלי שני כדאמר לעיל (שם ביראים עמ' א) דמלח בכלי שני נמי בשלה ואין אנו בקיאים בדברים הקלים להתבשל, וראוי להחמיר בכולן

The Tur cites their ruling and questions it:

טור אורח חיים הלכות שבת סימן שיח

ותימה למה אסרו (היראים והסמ"ג) בכלי שני? ואפשר דמדמי ליה למלח, דקאמר בגמרא לחד לישנא שמבשל אפילו בכלי שני. ואינו נראה לאוסרו בכלי שני

The Tur, like the Ran, and does not believe it is justified to assume that all foods are considered *kalei bishul* unless otherwise explicitly considered otherwise.

The Chazon Ish clarifies this dispute:

חזון איש אורח חיים סימן נב אות יח

פלוגתת הסמ"ג והטור בליתן פת בכלי שני שהיד סולדת בו - דעת הסמ"ג דאסור, דהא מבואר בגמרא (מ"ב ב') לחד לישנא דמלח מתבשל אף בכלי שני, ושמעינן דאין כלי ראשון תנאי בעיקר מלאכת הבישול, רק שכן הוא המציאות ברוב הדברים, שאין מתבשלין בכלי שני, אבל דבר רך, שנוח להתבשל, ומתבשל בכלי שני – יש בו משום בישול אף

בכלי שני. וגם הטור מודה בעיקר הדבר, אלא דסבירא ליה דאין לנו לחוש בפת, כיון דלא מצינו בגמרא אלא במלח, אין לנו לחוש לדברים אחרים

The Shulchan Aruch cites the two opinions but does not choose between them. The Rema writes that one should be stringent like the Smag:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיח הלכה ה

יש מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה, אם בשלו אח"כ במשקה יש בו משום בישול, ואסור ליתן פת אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו, ויש מתירין בכלי שני: ויש מקילין אפילו בכלי ראשון; ונהגו לזהר לכתחלה שלא ליתן פת אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת. 13.

Continuing the debate about *bishul* after *afiyah*, the Graz of Liadi adds:

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן שיח סעיף יב

... ויש מי שמסתפק וחושש מחיוב חטאת גם בכלי שני שהיד סולדת בו, מפני שיש דברים רכים שמתבשלים גם בכלי שני ואין אנו בקיאים בהן, ושמא גם הלחם נקרא רך לענין זה ומתבשל גם בכלי שני שהיד סולדת בו. וכן יש להסתפק ספק זה גם בשאר דברים ויש להחמיר בכלן לבד מבתבלין שהתירו חכמים בפירוש ליתנם בכלי שני ... אבל במבושל אין להחמיר כלל, אפילו בכלי ראשון, שלדברי הכל אין בישול אחר בישול בדבר יבש ... ונהגו לזהר לכתחלה כסברא הראשונה שלא ליתן פת אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו, אבל בדיעבד יש להתיר אפילו בכלי ראשון כסברא האחרונה.

The Graz rules like the Yere'im: that one should assume that a food is *kalei bishul* if one does not know otherwise. However, even those who are stringent mitigate their stringency thus:

1. It is not prohibited *b'dieved*.
2. This stringency only applies when the qualities of the food are unknown. When they are known, it is not the case.

❖ מה נחשב תבלין – לימון, בצל, ועוד הרחבות

משנה ברורה סימן שיח ס"ק מב

הוא הדין דלדעה זו יש להחמיר נמי בשאר דברים שלא ליתנם בכלי שני

However, the Chazon Ish disagrees:

חזון איש אורח חיים סימן נב אות יח

כתב במשנה ברורה דיש להחמיר בכל דבר שאין היתרו מבואר בגמרא. ומיהו יש לומר, כיוון ד(יש דברים ד)מבואר בגמרא שאין מתבשלין בכלי שני ... אין להחמיר רק בפת המבואר בסמ"ג, ומשום שהוא כבר אפוי נוח להתבשל, אבל לא בשאר דבר

The Chazon Ish follows the Ran: the Gemara explains that certain foods require particular stringency even with *kli sheni*, foods that cook easily. But this does not mean that any other food should be considered *kalei bishul*!

Indeed, R. Ovadiah rules that those who follow the Shulchan Aruch can rely on the Tur and the Ran in the first place:

חזון עובדיה הלכות מבשל סעיף ב עמוד שער

יש אומרים שאף על פי שאמרו חז"ל 'כלי שני אינו מבשלי', מכל מקום יש דברים רכים שמתבשלים בכלי שני שהיד סולדת בו, ואין אנו בקיאים בין רכים לקשים ... ויש חולקים ואומרים שאין הבדל בזה בין קשים לרכים, שכולם אינם מתבשלים בכלי שני. והלכה כלשון אחרון, ומיהו האשכנזים נוהגים להחמיר כדעה הראשונה

In Summary:

The Mishnah (Shabbat 42b) states that one may add spices to a *kli sheni*, but not to a *kli rishon*. Another Mishnah (Shabbat 145b), however, states that some foods cook very easily, and one may not pour food from a *kli rishon* (or, according to Tosafot, even from a *kli sheni*) onto them.

The Gemara (Shabbat 42b) discusses the status of salt, and raises three possibilities: 1. Salt is *kalei bishul* and may not be added to a *kli sheni*. 2. Salt is like spices, which may be added to a *kli sheni* but

not to a *kli rishon*. 3. Salt only cooks properly on direct heat, and it therefore may be added to a *kli rishon* that is not on the heat.

These possibilities lead the Rishonim to consider the status of food in general, and this leads them to two opposite directions:

The Ran and the Tur hold that by default, food may be added to a *kli sheni* (the Ran comments that fundamentally, most food may even be added to a *kli rishon*, but he is not so lenient in practice), and this is implied by the Chazon Ish. This is R. Ovadiah's ruling (for those who follow the Shulchan Aruch).

The Yere'im and the Smag, however, assume that any food that is not explicitly recognized as something that is not *kalei bishul* should not be added to a *kli sheni*, and the Rema writes that this is the accepted practice. The Shulchan Aruch HaRav and the Mishnah Berurah rule thus. However, even they admit that while this is the practice *m'chatchila*, one may rely on more lenient rulings *b'dieved*.

Note – the Smag's *nafka mina*, then brought in the Shulchan Aruch, applies to dipping bread in soup. Two things should be noted: 1) Soup is usually *kli shlishi* (see the previous shiur and the definition of a ladle). 2) Soup nuts should be considered in terms of *bishul* after *bishul* and *bishul* after *tigur*.

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשלט) פרק א סעיף סא

שקדי מרק או אטריות מטוגנות בשמן הנמכרות כשהן מוכנות לאכילה – מותר לתת אותם אפילו בכלי ראשון אם אינו עומד על האש, כי הטיגון בריבוי שמן נחשב לבישול ואין איסור בישול אחר בישול.

❖ הרחבות – Frying and *bishul*

Salt – Halacha and Practical Implications

As mentioned, the Rif and Ran allow adding salt to a *kli rishon* that has been removed from the fire. The Rambam rules similarly:

רמב"ם הלכות שבת פרק כב הלכה ו

קדירה רותחת, אף על פי שהורידה מעל האש, לא יתן לתוכה תבלין, אבל נותן לתוכה מלח, שהמלח אינו מתבשל אלא על גבי אש גדולה

The Tosafot, however, cite the Rashbam's ruling:

תוספות מסכת שבת דף מב עמוד ב ד"ה 'והיינו'

פסק רבינו שמואל שמותר לתת מלח בתבשיל בשבת אפילו בכלי ראשון שהעבירו מן האור. והמחמיר כלישנא קמא, שלא ליתן מלח בקערה כל זמן שהיד סולדת בו, תבא עליו ברכה

The Mordechai mentions the dispute and adds a further reason to be lenient:

מרדכי מסכת שבת פרק כירה רמז שח

מוהר"ר דן אמר לי דממלח שלנו, דמתקנין אותו על ידי בישול, אין לחוש, כדתניא [לקמן דף קמה ב] כל שבא בחמין לפני השבת כו'

Because regular salt undergoes a cooking process, there is no reason to be stringent. However, he still concludes:

ומכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה שלא ליתן מלח אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו הואיל ואיכא איסור דאורייתא בבישול

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיח סעיף ט

... מלח מותר ליתן לתוכו כיון שהעבירו מעל האש, דצריכא מלחא בישולא כבשרא דתורא ... ויט' אסורים לתת מלח אפילו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו: והמחמיר תבוא עליו ברכה

The Mishnah Berurah comments on this:

משנה ברורה סימן ס"ק עא

והני מילי במלח שחופרין, אבל מלח שעושין ממים שמבשלין אותם – אין בו משום בישול לכולי עלמא, דאין בישול אחר בישול

To go back to the Gemara: the dispute there is somewhat surprising – why is it so extreme? How can it be that one approach allows adding salt to a *kli rishon*, while the other forbids it being added to a *kli sheni*?

On one hand, salt can dissolve at any temperature. On the other, the taste does not change with cooking – it adds the same flavor to food whenever it dissolves. Is dissolved salt considered cooking?

Sugar

Based on this logic, R. Meir Eisenstadt (among the greatest *gedolim* of Poland and Austria at the turn of the 17th-18th centuries. Among his students was R. Yonatan Eybeschutz, and his grandson wrote *Piskei Teshuva*) makes a significant ruling about sugar:

שו"ת פנים מאירות חלק א סימן פד

ראיתי במדינות אשכנז שמביאים בשבת מים רותחין בכלי ראשון מבושלים עם עשבים שקורין טע"א /תה/ ומערים מכלי ראשון לתוך קערות קטנות שיש בהם צוקר /סוכר/. וקצת פיקפקו בדבר זה, דהוי כמבשל בשבת הצוקר!

The prevalent custom in Ashkenazic countries was to pour hot tea directly from a *kli rishon* on to the sugar in the teacup. May one pour something from *kli rishon* directly onto a spice?

ונראה לי דהיתר גמור הוא. דהא הצוקר כבר נתבשל בבית אומן, ואין בישול אחר בישול בדבר יבש. אף שהצוקר נימוח מכל מקום יש לו דין דבר יבש דהא פי' רש"י על מתניתין כל שבא בחמין בע"ש שורין אותו בחמין בשבת פי' רש"י שורין אותו כדי שיהי' נימוח והאי שריא הסכימו כל הפוסקים דאפילו בכלי ראשון. הרי להדיא שאף על פי שנימוח אחר כך יש לו דין דבר יבש, ואפילו בכלי ראשון מותר ליתן הצוקר. וכן מצאתי בהדיא שכתב הרב הגאון מגן אברהם (סימן ש"י"ח ס"ק ל"א) דמלח שעושים ממים שמבשלין אותם אין בו משום בישול ... אף שהוא נימוח

The *Panim Me'iro*t rules that sugar is considered like salt in this respect. Because it is already processed before sale, it can even be added to a *kli rishon*!

However, as R. Eisenstadt writes, many poskim find this leniency problematic:

זרע אמת חלק א תשובה לח

לעניות דעתי אין לסמוך על זה, מכמה טעמי –

חדא – דנראה קצת דמה שעושים בצוקער מתחילתו אינו בישול, אלא כעין אפיה. ואם כן הוה ליה כבישול אחר אפיה, דאסור לדעת הרבה פוסקים....
ועוד, דכיוון דלא נגמר עשייתו ותכליתו של הצוקער, דאין דרך לאכול את הצוקער בעיניה, אלא מחוי ... הוה ליה כאילו לא נתבשל כל צרכו, ואסור לגמור בישולו

The other aspect, of preparing the sugar for consumption, is discussed in the *Harchavot*.

❖ הרחבות – “The Final Hammer Blow” in *Bishul*

Irui on to a Solid that Dissolves Upon Contact with the Liquid

The poskim bring another reason to be stringent – because of *bishul* after *bishul* of a liquid. Why would sugar considered a liquid?

רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן רנג הערה על מגן אברהם ס"ק מא

כיון שבא מועט רותחים על השומן, נמס ונמוח, וכששופך אחר כך עוד הרותחים, הוא מבשל הלח!

A person puts sugar in a glass and pours hot water from the kettle on top of it. The first drops melt the sugar, while the rest of the cup is essentially *irui kli rishon* poured onto liquid sugar. This constitutes an act of *irui kli rishon* onto a liquid!

However, he debates whether this is indeed accurate:

אולי יש לומר דעל ידי תחלת השפיכה שבא על השומן נעשה השומן רותח דכלי שני, וסמכין על הדין דבלא נצטנן לגמרי אין בשול אחר בשול

He then rejects this stringency: even if is correct, the fat is at the temperature of a *kli sheni*. Our custom is to be stringent about *bishul* after *bishul* only if the food has cooled down completely (see shiur 14). If so, the justification for stringency in this case depends on whether the leniency to allow *bishul* after *bishul* if the food has not completely cooled only applies if the food was at the temperature of *kli rishon*, or at any temperature:

אף דנלע"ד דזהו רק כשלא נצטנן לגמרי מבשולו דלא פקע שם בשול ממנה אבל בנצטנן לגמרי דאזדא שם הבשול ממנו אם אחר כך הורתחו מעט הוי דבר חדש, ואסור לגמור בשולם

If we accept R. Akiva Eger's opinion, it will be prohibited to pour from a *kli rishon* directly onto powder that will dissolve, even if it is already cooked.

As we learned, the Mordechai writes that it is better to be stringent and not add salt to a *kli sheni*, even if it is already cooked. The Minchat Yitzchak explains that R. Akiva's suggestion is the basis for this stringency:

שו"ת מנחת יצחק חלק א סימן נה

המרדכי פרק כירה (סי' ש"ח), כתב לענין מלח דהמחמיר תבא עליו ברכה, וכתב המחשה"ק דטעם המרדכי משום דהמלח נימס ונעשה לת, והמג"א (שט"ז סק"מ) ס"ל, דכה"ג יבש מיקרי דאזלינן בתר השתא ע"ש ... המהר"מ שיק (חאו"ח סי' קל"ב), הוכיח מסתימת דברי הרמ"א (בסעי' ט"ז) לאסור במלח, אף על גב שהמלח שהי' מצוי אז היה מבושל כבר ... הוא משום דס"ל כמ"ש בד"מ שם (אות ג') דהמחמיר תבא עליו ברכה כדברי המרדכי

The reason to be stringent is based on R. Akiva Eger's explanation that after it dissolves, it is considered a liquid, so immediately after the water hits the cup one may not continue pouring over it with a *kli rishon*! For this reason it is prohibited to pour hot water from the kettle onto instant coffee, even though the coffee is already considered cooked:

... בנעס-קאפע, דנימס לגמרי ומתערב עם המים, דמי לגמרי לדין מלח וציקער הנ"ל ... ושי"ך הא דכתב המרדכי המחמיר תבא עליו ברכה ... ומהאי טעמא ... כתב בספר זרע אמת שטוב לערות הקאפע בכוסות ואחר כך לתת בו הצוקער עיין שם, וכן כתב בסידור הרב בהלכתא רבתא לשבתא, דאף על פי שאין בישול אחר בישול בדבר יבש, מכל מקום אם חוזר ונמחה ממנו קצת, יש בו משום בישול בלחלוחית המחוי אם היד סולדת בו, ולכן ... לא לשפוך מכלי ראשון שהיד סולדת בו על הציקער, כי מאחר שהציקער נמחה יש בו משום בישול ... וכמו כן הוא בנידון דידן, די ש ליזהר מלערוט עליו מכלי ראשון שהיד סולדת בו, דהרי חוזר ונמחה הקאפע.

And thus the Mishnah Berurah and the Shemirat Shabbat k'Hilchata rule:

משנה ברורה סימן שיח ס"ק עא

בצוקע"ר מותר מהאי טעמא ליתנו בכלי ראשון לאחר שהעבירוהו מן האש, ויש שמפקפקין בזה. וטוב ליזהר מכלי ראשון לכתחלה.

L'chatchila (processed) sugar is considered cooked, like salt, and may be added to a *kli rishon*, but it is preferable to be stringent.

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשלט) פרק א סעיף מט

טוב להימנע מערוי מים מכלי ראשון על סוכר, סכרין, קפה נמס, תמצית מרק, אבקת חלב או אבקת קקאו המוכנה לשימוש, אפילו אם התבשלו בתהליך הייצור (ובסעיף נד כתב שהוא הדין למלח).

הערה קלח

ונראה טעמו ע"פ מה שכתב רע"א, דדבר יבש שנמס והפך ללח – יש שחששו לחושבו ללח.

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשלט) פרק א סעיף נה

מותר לתת בתוך כוס מים חמים – כשהכוס כלי שני – סוכר או סכרין, תמצית מרק, או אבקת קקאו מוכנה לשימוש. וכן קפה ותה נמסים, כיוון שחומרים אלו התבשלו בשעת ייצורם.

This is the ruling for other sweeteners or salt substitutes: they may be added to a *kli sheni*, as long as they have been processed.

שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשע) פרק א סעיף ט

לגבי מלח בישול ותחליפי מלח למיניהם, מן הדין לוודא את אופן ייצורם (מלח סדום, בידוע שאינו מזוקק, ולכן טוב להחמיר בו)

הערה קפב

לפי עדות מומחים החומרים שמהם מייצרים סכרין ושאר ממתקים – מבושלים, אך במדריך לכשרות בד"ץ העדה החרדית מובא שיש בהם רכיבים שאינם עוברים בישול, ולכן יש להשתמש בהם בשבת רק בכלי שלישי

הערה קפה*

במדריך הנ"ל הביא שיש לחשוש בקפה שיש בו טעמים, ובמלבין קפה, אבקת מרק, מטרנה וכדו' יתכן שמוסיפים ויטמינים שאינם מבושלים, ולכן יש ליתנם רק בכלי שלישי

According to halacha, on principle it should be allowed to pour hot water from a *kli rishon* on to instant coffee, sugar, or the like. However, considering R. Akiva Eiger's concern, it is preferable to add them to the *kli sheni*.

As for instant soups/noodles/etc:

שו"ת במראה הבזק חלק ח תשובה יז

שאלה : אנו מכהנים כשליחים מישראל בתפקידי חינוך ורבנות. בחנות של המוצרים הכשרים מוכרים את המוצר "מנה חמה" מישראל. ברצוננו לדעת מה דין הכנתה בשבת

תשובה :

- א. מותר להכין בשבת מנה חמה העשויה מאטריות וקוסקוס וכד', שאינה הופכת לעיסה.
- ב. אם יש בה תבלינים ועלים שאינם מבושלים - אין לערות מים חמים מכלי ראשון לתוך המנה החמה, אלא יערה עליה מים מכלי שני. אם התבלינים נמצאים בשקית נפרדת - אפשר להוסיף אותם למנה לאחר שעירה את המים מכלי ראשון.
- ג. לחוששים לבישול תבלינים אף בכלי שני - יערה למנה חמה מים מכלי שני.

❖ הרחבות Harchavot: Responsa Mareh HaBazak discusses preparing instant noodles on Shabbat

Coffee

What about non-instant coffee? Coffee beans are roasted. Beyond the issue of *bishul* after roasting, the Ginat Veradim proposes that making coffee should be prohibited for a different reason:

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן עד

בתשובת גנת ורדים ... כתב – הכא מוציא טעמו לתוך המים, ויש בזה בישול, אף על פי שכבר נתבשל ... ולעני"ד לא דק, בחליה מכבוד תורתו ... דבר מאכל שנתבשל, שראוי לאכול בפני עצמו, הרי כבר נגמר בישולו, וכשנותנים מרק רותח על קטניות שנתבשלו יבש אין ספק שהמרק קולט טעם קטניות ועל שם כך שופכים עליהם בשבת ואוכלים אותו כך, וכן תרנגולתא דר' אבא בשבת קמ"ה ע"ב אין ספק כששפכו עליה רותחין אותו רותחין נעשו רוטב ומרק של בשר ... וגדולה מזה – מלח שנתבשל ממים – יש מתירים לתנו לתוך התבשיל בשבת, משום אין בישול אחר בישול. והרי בוודאי יהיב טעמיה לתבשיל! מכל מקום, כיון שכבר נתבשל כל צרכו, שוב לית ביה משום בישול

The Ginat Veradim suggests prohibiting making coffee on Shabbat because flavoring the water might be considered *bishul*. The Chatam Sofer rejects this claim – it is the same issue as salt! Salt adds flavor to food, yet most poskim allow adding salt to a *kli rishon*! (As we already hinted, we can propose that this is the dispute in the Gemara – whether adding salt is considered *bishul* and it therefore may not even be added to a *kli sheni*, or whether it is just adding flavor and cooking salt would require cooking over a heat source, so it may be added to a *kli rishon*).

Despite rejecting this logic, the Chatam Sofer nonetheless prohibits making coffee because of *bishul* after roasting.

אך הרי בש"ע [סעיף ה'] מביא שיטת הרא"מ, ונוהגים להחמיר כמותו שיש בישול אחר אפייה וצלי וקלוי. אם כן אזדא ההיתר הנ"ל

Ultimately the Chatam Sofer prohibits making black coffee by *irui kli rishon* because he considers it *bishul* after roasting.

- ❖ [הרחבות](#) – Does the Chatam Sofer allow using a *kli sheni*, and is one allowed to do *irui* after *irui* over roasted coffee?

It is important to note the Chatam Sofer's fundamental concept:

The Chatam Sofer explains that the dispute about salt is whether adding taste is considered *bishul*. Because most Rishonim are lenient, the *Ginat Veradim's* stringency is rejected. The *Poskim* employ this principle in other rulings:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן עד תשובות טו-טז

מה שעיינינו רואות (שהחום מפזר את הטעם) אינו כלום, דהא מלח רואין אנו שבחם קצת מרגישין טעם המלח כמו בשמו אותו בחמין שהיד סולדת, ומכל מקום הלכה כר"נ (שבת מ"ב ע"ב), דאפילו ראשון לא בשלה. ואף לרב יוסף לא בשלה אלא בכלי ראשון, אף שאין אנו מרגישין שום חלוק בטעם בין מלח בכלי ראשון ובין בכלי שני ... אלמא דבשול הוא ענין אחר, דהוא תועלת שאיכא במלח על ידי הבשול יותר מהרגשת טעם מלוח, שזה איכא אף בצונן גמור, דמלח שאינו מבושל נמי נותן טעם מלח ... ומכל מקום אין בזה תועלת הבשול, ואמדו חז"ל שהוא דוקא בחום גדול מאד עד שלהלכה הוא דוקא כבשרא דתורא

Because adding taste is not an indication of *bishul*, he allows the preparation of instant coffee:

פשוט שאם האמת שקפה נמס נתבשל במים אחר שקלו גרעיני הקפה – הוא דבר מבושל אם בשלו כל צרכו. ומסתבר שהוא אמת, מדנמוח הקפה ונמס לגמרי, וגם החום של שמונה מאות (מעלות פרנהייט), שבשביל זה נתיבש כל כך שנעשה אבק, הוא גם כן בשול, וממילא אין בשול אחר בשול, דהא יבש הוא. ומה שמרגישים טעם אחר בקפה שנמוח במים קרים מקפה שנמוח במים רותחים אינו כלום כדהוכחתי ממלח ... ומה שהביא ... בשם זרע אמת, שאסור לערות מכלי ראשון על צוקער / סוכר / אף שמבשלין אותו ... אולי נסתפק דשמה אינו מבושל, או מחמת שלא ידוע לאינשי, וקפה נמס ידוע להאינשי שהוא מבושל, וגם כמדומני שנוהגין להיתר בצוקער כהפמ"א שמביא שע"ת שם. איברא דאני מחמיר לעצמי בין בקפה נמס ובין בצוקער ליתן בכלי שלישי אבל לדינא אין להחמיר.

As we discussed in shiur 15, R. Ovadiah rules that there is no prohibition of *bishul* after baking or roasting, and thus allows the preparation of black coffee:

שו"ת יחיה דעת חלק ב סימן מד אות ד

אמנם ... בשו"ת גנת ורדים (כלל ג סימן ב) אסר לערות מים רותחים על קפה בשבת, משום שחש לסברת היראים שיש בישול אחר צליה או קליה, ועוד, שאין אבקת הקפה ראויה לאכילה בעינה. אולם הגאון רבי יעקב פראג'י, אב"ד אלכנסדריא של מצרים, בתשובתו שם, השיב על דבריו, והעלה שהעיקר להתיר, כי העיקר להלכה כמו שכתב מרן השלחן ערוך שאין בישול אחר צליה, וגם אבקת הקפה הטחון ראויה לאכילה, והולכי דרכים אוכלים ממנה, כי טעמה ערב, והאוכל ממנה נהנה. (ורבים מערבים אבקת קפה עם סוכר ואוכלים ממנה). גם הגאון רבי משה בן חביב, אב"ד ירושלים, בתשובתו שם, העלה להקל לתת אבקת הקפה לכוס שיש בו מים רותחים, שכלי שני אינו מבשל. ומכל שכן לפי מה שמבואר בכנסת הגדולה שהעיקר כסברא השניה שבשלחן ערוך, שאין בישול אחר צליה, שלפי זה מותר אף לערות עליה מים רותחים מכלי ראשון. וכן הסכים הגאון רבי אברהם יצחקי, אב"ד חברון, בתשובתו שם, שהעיקר כסברת המתירים שבסעיף ה' שאין בישול אחר צליה, והוא הדין שאין בישול אחר קליה. וכן הגאון רבי משה חיון בתשובתו שם, הסכים בפשיטות לדברי המתירים. והביא דבריהם הגאון רבי יהודה עייאש בספר מטה יהודה (סימן שיח סק"ב), וכתב שלדברי המתירים שומעים כי הם הרבים, וטעמם ונימוקם עמם. וכן מסתבר.

והן אמת כי רבינו הרמ"א בהגה כתב להחמיר כדעת היראים שיש בישול אחר אפייה וצליה, ולפי זה אין להתיר כלל עירוי מים רותחים מכלי ראשון על הקפה בשבת, אלא יש לערות הרותחים לתוך כוס, וממנה יערה לכוס הקפה וכן ראוי לאחינו בני אשכנז היוצאים ביד רמ"א להחמיר בזה.

In summary:

The implications of whether one may add salt to a *kli rishon* or *sheni* on Shabbat:

The Gemara mentions three possibilities regarding salt: 1. It may be added to a *kli rishon*. 2. Salt is like a spice – it may be added to a *kli sheni*, but not to a *kli rishon*. 3. Salt is considered *kalei bishul*, and may not even be added to a *kli sheni*.

Most Rishonim (the Rif, Rambam, Ran, and most Baalei Tosafot) rule that one may add salt to a *kli rishon*, although the Tosafot add that it is best to be stringent.

Why is it best to be stringent, even though the salt has undergone a cooking process? The Minchat Yitzchak cites poskim who explain that because salt dissolves instantly, after a few seconds of *irui* one is effectively doing *irui* over a liquid, and this is considered *bishul* after *bishul*! R. Akiva Eiger proposes this theory, but he does not rule whether it holds according to halacha. The Shulchan Aruch states that it is permitted, while the Rema adds that it is best to be stringent.

Why is the dispute about salt so extreme? On one hand, its flavor spreads easily even at low heat. On the other hand, this is not necessarily defined as *bishul*.

The implications of this issue:

Sugar: The Panim Meiros writes that adding sugar, like adding salt, is not considered *bishul*. Sugar is cooked during processing, so it may be added to a *kli rishon*. The Zera Emet rejects this, but poskim do not seem to accept his view. On the other hand, based on the Mordechai, the Mishnah Berurah, and the Shemirat Shabbat rule that it is better to be stringent and only add it to a *kli sheni*, and the Minchat Yitzchak holds similarly for instant coffee.

Coffee: (1) Black coffee: Ashkenazi poskim forbid preparing it using a *kli rishon* based on *bishul* after roasting, while R. Ovadiah permits it. The Ginat Veradim prohibits this for a different reason – because the flavor is spread using heat – but the Chatam Sofer rejects this reason because the flavor of salt works the same way, and using salt is permitted.

Based on this, the Igrot Moshe rules that just as the flavor of salt added to food is not considered *bishul*, and that there is no *bishul* after *bishul*, one may add sugar or instant coffee to a *kli rishon* (although he himself is stringent).

The Shemirat Shabbat writes that it is “best to refrain” and to use a *kli sheni* instead, even though it is theoretically permitted.

Kli Shlishi and Making Tea

ספר יראים סימן רעד [דפוס ישן - קב]

אין בישול תלוי לא בכלי ראשון ולא בכלי שני ... הלכך יזהר אדם שלא להכניס בשבת שום דבר בכלי שני ואף בכלי שלישי שהיד סולדת בו שאין אנו בקיאים בדברים רכים וקשים מי הוא מתבשל בכלי שני ומי הוא שאינו מתבשל

The Yere'im refutes the categorical definitions of the various *kelim*. The existence of *kalei bishul* proves that what matters is not the definition of the *kli*, but rather reality – will the food get cooked or not. One must determine what food gets cooked by what *kli* based on the food itself. Although the Gemara only mentions *kli rishon* and *sheni*, but the same logic dictates that one should not rule more stringently about a *kli shlishi* if it actually cooks the food in question.

The Shulchan Aruch accepts the Yere'im's chumrah, and prohibits dipping bread into a soup bowl that is *kli sheni*. However, the Yere'im rules that this could be a problem with *kli shlishi* as well. Does the Shulchan Aruch mean to prohibit this with *kli shlishi* as well?

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן שיח ס"ק טו

למאן דאוסר בסעיף ה' בכלי שני, אפשר דאין לחלק אף בכלי שלישי ורביעי, כל זמן שיד סולדת בו יש להחמיר, ועיין ... במגן אברהם ... משמע דיש לחלק בין כלי שני לכלי שלישי ורביעי ... כשכבר הונח בכלי שלישי יש לומר דמותר לטבול פת בתוכו.

The Mishnah Berurah understands that the Shulchan Aruch is lenient regarding *kli shlishi*:

משנה ברורה סימן שיח ס"ק מז

ובכלי שלישי מצדד הפרי מגדים להקל

R. Feinstein states that there is no such halachic status as "*kli shlishi*."

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן עד שאלה טו

לעניות דעתי לא נראה כלל לומר דאיכא דברים שמתבשלים בכלי שלישי. דלא מצינו אלא שבכלי שני יש דברים המתבשלין וממילא מאחר שאין אנו יודעין יש לאסור כל דבר, ובכלי שלישי לא מצינו

Chazal only discuss *kli rishon* and *sheni*. There is no mention of *kli shlishi*. Therefore, it is admirable to be stringent and refrain from adding salt to a *kli sheni*, but there is no point in being stringent about a *kli shlishi*.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן עד שאלה יז

כתבתי לעיל דבכלי שלישי לא מצינו שאיכא דברים שמתבשלין, ובמלח הא מפורש בגמרא להלישנא דאמר אביי תני ר' חייא מלח לחומרא דבכלי שני נמי בשלה, ואם כן ודאי לא שייך להחמיר בכלי שלישי

The Chazon Ish makes the opposite ruling:

חזון איש אורח חיים סימן נב אות יט

לא מצינו מקור לחלק בין שני לשלישי, ואם דברים מתבשלים בשני, מתבשלים בשלישי, ואין הדבר הלוי אלא בחם המים, שיהיו חמים שהיד סולדת בהם ... ועל הרוב אין כלי שלישי יד סולדת, לכן הקילו.

R. Feinstein believes that because there is no mention of *kli shlishi*, there is no source for stringency. The Chazon Ish writes the opposite – that there is no source to be more lenient about a *kli shlishi* any more than a *kli sheni*! If something is prohibited with a *kli sheni*, and a *kli shlishi* is just as hot, then how can one be lenient?

(Note that the Yere'im does mention *kli shlishi* explicitly: "A person should be careful on Shabbat not to add anything to a *kli sheni* or even to a *kli shlishi*, just as the Chazon Ish rules).

However, it emerges that there is no dispute regarding foods that definitely cook when using a *kli shlishi*.

הערות לשמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשלט) פרק א הערה קמח

שמעתי מהגרש"ז אורבך דיש להחמיר בביצה גם בכלי שלישי ... שרואים בחוש שביצה מתבשלת כאשר מחליפים את המים כמה פעמים

Making Tea

Is one allowed to make tea using a *kli shlishi* on Shabbat? There are two reasons to prohibit this:

1. Tea seems to cook with a *kli shlishi* as easily as with a *kli sheni*. In context of tea, the Yere'im's claim seems to be correct.
2. We learned that one may not do *irui kli sheni* over *kalei bishul* when the usual method of cooking them is pouring boiling water over them. Tea is usually prepared used *irui kli sheni*, or even *irui kli shlishi*!

For these reasons, some significant poskim forbid making tea even using a *kli shlishi*.

ערוך השולחן אורח חיים סימן שיח סעיף כח

כיון שנתבאר דכל דבר שהדחתן זו היא גמר מלאכתן הוי בישול וחייב בשבת, לפי זה העשב שקורין טה, שמערין עליהם חמין, ודבר ידוע שבישולן קל, ואפילו בכלי שני מתבשלים, כמו שעניינו רואות, המערה עליהן חמין בשבת, אפילו על ידי כלי שני, חייב חטאת (!) ורבים נכשלים בזה בטענות של הבל ... ובפרט שעניינו רואות שמתבשלים בכלי שני ובכלי שלישי שבישולן קל. ויש שנוהגים לערות עליהם רותחים מכלי ראשון מבעוד יום, ועומד מעט, ואחר כך שופכים המים והטיי"י נשאר יבש, ולמחרת בבוקר שופכים עליו חמין מכלי ראשון, שהרי כבר נתבשל מאתמול ואין בישול אחר בישול בדבר יבש.... והדרך הישר הוא להכין הסעני"ס (תמצית) מבעוד יום, וכן אנו נוהגים

As stated, tea clearly does get "cooked" from a *kli shlishi*. The Aruch Hashulchan proposes two solutions: 1) to pour water over the leaves before Shabbat, so that the *irui* on Shabbat will be *bishul* after *bishul*. 2) To prepare an infusion before Shabbat. However, the Mishnah Berurah challenges both suggestions:

משנה ברורה סימן שיח ס"ק לט

הסכימו האחרונים דיש לערות עליהם מערב שבת רותחין מכלי ראשון, כדי שעל ידי זה יהיה נקרא הטיי"א מבושל במקצת, דעירווי מבשל כדי קליפה, ויהפך בעת העירווי את הטיי"א היטב בתוך הרותחים מלמעלה למטה ומלמטה למעלה. ואחר כך יריק את העסענס (התמצית) לכלי אחר, כדי שישארו עלי הטיי"א יבשים ויהיה מותר לו לערות אחר כך בשבת עליהם מים חמין מכלי ראשון כיון שכבר נתבשלו מערב שבת כדן דבר יבש דקיי"ל בסעיף זה דאין בו בישול אחר בישול אפילו אם נצטן

The Mishnah Berurah emphasizes the problems with both suggestions:

1. *Iru'i* over tea leaves only cooks the *kli'pa*, so pouring hot water over the next day is liable to cook a different part that was not yet cooked! His solution is to stir the leaves so all the *kli'pot* will be fully cooked (although if one is using dried tea leaves, there is not too much *kli'pa* anyway).
2. Pouring hot water over the infusion would be *bishul* after *bishul b'lach*. So one may not do *irui kli rishon*. We will discuss how one is allowed to mix a liquid with hot water in the next shiur.

However, other poskim are more lenient:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן עד תשובה טו

עלי התה אינם מבושלים בעשייתם, אלא רק מיובשים בחום. האם מותר להכין טיי בכלי שלישי בשבת? תשובה: לעי"ד לא נראה כלל לומר דאיכא דברים שמתבשלים בכלי שלישי. דלא מצינו אלא שבכלי שני יש דברים המתבשלין וממילא מאחר שאין אנו יודעין יש לאסור כל דבר, ובכלי שלישי לא מצינו. ומה שכתב בערוך השולחן דעניינו רואות שמה מתבשל גם בכלי שלישי לא מובן זה, ומה שרואין אנו בעניינו שמתאדמין המים זה אינו ענין בשול, דאף בקרים ממש מתאדמין במשך זמן, וכל שכן בחמין כשאין היד סולדת ולא זהו ענין בשול ... וכן הוא בעלי הטיי שמה שנצבע המים בחום קטן אינו ענין בשול, שלכן אפשר שהוא מקושי הבשול ואם כן אין לנו לומר מעצמנו כלום אלא מקבלה וממילא הוא ככל סתם דברים דהוא בכלי שני ספק ובכלי שלישי יש להתיר

R. Feinstein permits making tea based on two aforementioned concepts:

1. Based on the use of salt, we learned that adding flavor is not an indication of how easily something cooks.
2. As a rule, *kli shlishi* does not cook.

R. Ovadiah writes that in principle, one may even be lenient regarding *kli sheni*, and he permits *irui* with *kli sheni*.

שו"ת יביע אומר חלק ז - אורח חיים סימן מ אות ג

ומי"ש .... משום שיש דברים רכים המתבשלים גם בכלי שני, כבר כתבנו לעיל בשם מהר"י פראגיי שהרמב"ם חולק על היראים בחששא זו. ושכ"כ המהר"ם בן חביב בגנת ורדים. ואם כן לאו מילתא פסיקתא היא, ובפרט לדידן דאזלינן בתר הרמב"ם, ואין ספקו של היראים בזה מוציא מידי ודאי של הרמב"ם, וכן הטור חולק על היראים בזה. ואי"כ אין כאן אלא חומרא בעלמא, ושלא כמי"ש המשני"ב שיש בזה חשש איסור תורה ... (והביא פוסקים נוספים שפסקו כך, לא רק באופן כללי אלא גם ספציפית אודות תה, אך סיים -) ומכל מקום נראה לי שנכון להחמיר בזה ולחוש להאחרונים.

אמנם נראה שעל ידי עירוי מכלי שני על עלי התה שבכלי שלישי יש להקל גם למעשה.

Summary

Kalei Bishul

The Mishnah (Shabbat 42) states that one may add spices to a *kli sheni*, but not to a *kli rishon*. Another Mishnah (Shabbat 145b) states that some foods cook more easily than others, and one may not pour a *kli rishon* over them (Tosafot adds that *irui kli sheni* is also forbidden).

The Gemara (42b) discusses the status of salt. There are three possibilities: 1. Salt is *kalei bishul*, and may not be added to a *kli sheni*, 2. Salt is like a spice, and may be added to a *kli sheni* but not to a *kli rishon*, 3. Salt is not easily cooked and may even be added to a *kli rishon*. These three possibilities lead to two opposite directions in the Rishonim:

According to the Ran, and as is implied in the Tur, the premise is that one may add a food to a *kli sheni* (the Ran says that theoretically, he would say the same about *kli rishon*, but is not so lenient in practice) and the Chazon Ish and R. Ovadiah rule thus. According to the Yere'im and the Smag, the premise is that if someone is not familiar with a food's nature, one may not add it to a *kli sheni*. The Rema writes that this is the custom, and the Shulchan Aruch HaRav and the Mishnah rule thus. However, they do write that this is the custom *l'chatchila*, whereas one may be lenient *b'dieved*.

Salt – Halacha and Practical Implications Based on its Status

Most Rishonim (Rif, Rambam, most Tosafot) rule that one may add salt to a *kli rishon*, although the Tosafot adds that it is best to be stringent. The Mordechai cites that the Tosafot state that even if the salt has already undergone a process of cooking, it is still best to be stringent.

Why is it best to be stringent, even though the salt has undergone a cooking process? The Minchat Yitzchak cites poskim who explain that because salt dissolves instantly, after a few seconds of *irui* one is effectively doing *irui* over a liquid, and this is considered *bishul* after *bishul*! R. Akiva Eiger proposes this theory, but he does not rule whether it holds according to halacha. The Shulchan Aruch states that it is permitted, while the Rema adds that it is best to be stringent.

Why is the dispute about salt so extreme? On one hand, its flavor spreads easily even at low heat. On the other hand, this is not necessarily defined as *bishul*.

The implications of this issue:

Sugar: The Panim Meiros writes that adding sugar, like adding salt, is not considered *bishul*. Sugar is cooked during processing, so it may be added to a *kli rishon*. The Zera Emet rejects this, but poskim do not seem to accept his view. On the other hand, based on the Mordechai, the Mishnah Berurah, and the Shemirat Shabbat rule that it is better to be stringent and only add it to a *kli sheni*, and the Minchat Yitzchak holds similarly for instant coffee.

Coffee: (1) Black coffee: Ashkenazi poskim forbid preparing it using a *kli rishon* based on *bishul* after roasting, while R. Ovadiah permits it. The Ginat Veradim prohibits this for a different reason – because the flavor is spread using heat – but the Chatam Sofer rejects this reason because the flavor of salt works the same way, and using salt is permitted.

Based on this, the Igrot Moshe rules that just as the flavor of salt added to food is not considered *bishul*, and that there is no *bishul* after *bishul*, one may add sugar or instant coffee to a *kli rishon* (although he himself is stringent).

The Shemirat Shabbat writes that it is “best to refrain” and to use a *kli sheni* instead, even though it is theoretically permitted.

Kli Shlishi

The Yere'im refutes the categorical definitions of the various *kelim*. The existence of *kalei bishul* proves that what matters is not the definition of the *kli*, but rather reality – will the food get cooked or not. One must determine what food gets cooked by what *kli* based on the food itself. Although the Gemara only mentions *kli rishon* and *sheni*, but the same logic dictates that one should not rule more stringently about a *kli shlishi* if it actually cooks the food in question.

R. Feinstein challenges this, given that Chazal do not discuss whether *kli shlishi* is problematic, and writes that there is no prohibition of *bishul* with *kli shlishi*. The Chazon Ish writes the opposite – that because there is no basis for distinction between *kli sheni* and *shlishi*, one should treat them similarly if we are not certain about the food's status.

One practical implication of this is the debate surrounding **tea**.

The Aruch Hashulchan writes that it is clear that tea imparts flavor even with *irui kli sheni*, and one should therefore cook the tea the day before, or prepare an infusion. The Mishnah Berurah rules thus (see the above sources where the Mishnah Berurah rules that one should be careful when preparing tea).

R. Feinstein combines two concepts in order to rule leniently: 1) Imparting flavor is not necessary considered *bishul* (as is the case with salt) and 2) there is no basis to prohibit the use of *kli shlishi* at all.

Therefore, he rules that one may prepare tea using *kli shlishi*.

R. Ovadiah rules that one may theoretically prepare tea using a *kli sheni*, but given most opinions, he concedes that practically, one should use a *kli shlishi*. However, one need not be any more stringent than that (and that those who rule stringently are not preventing an *issur d'Oraita*, as they imply).

After discussing the difference between *kli rishon* and *kli sheni* in previous shiurim, this shiur discussed *kalei bishul* and practical halachot that concern *kli rishon*, *sheni*, and *shlishi*.

Next shiur will review and examine the fundamental differences between *kli rishon* and *sheni* based on the principles of mixing liquids with *kli rishon* and *sheni*.